

Markéta Hejkalová: Svoboda slov a slova svobody

Československo, 1978

"Odpovídejte podle svého. Nemusíte se ničeho bát, ten výzkum je anonymní. Doopravdy nás zajímá, co si mladí lidé myslí o světě," ujišťuje tazatel a rozdává studentům formuláře.

Jaký máte názor na členství Československa ve Varšavské smlouvě?

Ilona si přečte otázku a ušklíbne se. Jaký by na to asi měla mít názor! Před deseti lety Varšavská smlouva napadla Československo. To přece každý ví, i když veřejně se to nesmí říkat. Ale tenhle dotazník je anonymní. Možná by stálo za to napsat pravdu...

"Podle mého názoru by bylo lepší, kdyby bylo Československo neutrální. Jako například Rakousko, Finsko nebo Švýcarsko..."

"Tohles tam skutečně napsala? Zbláznila ses? Copak se nechceš dostat na vysokou?" zhrozí se otec, když se Ilona doma pochlubí "hrdinským" činem. Ilonin dědeček byl spisovatel a v padesátých letech 20. století byl devět let v kriminále jenom proto, že psal víc o lásce a o Bohu, než o revoluci.

Finsko, 1980

Ilona se na univerzitu přece jen dostane. Studuje finštinu, a po prvním ročníku jede na mezinárodní kurz finštiny do Oulu.

Všechno je úžasné! Na koleji má pokoj jenom pro sebe! Obchody jsou plné krásných věcí! Stipendium není nic moc, ale na džíny pro sebe a pro mladší sestru z něj ušetří. A v knihkupectví se prodává kniha Alexandra Solženicyna Souostroví Gulag. Úplně veřejně, je dokonce ve výloze. Ilona si ji samozřejmě nekoupí, netroufla by si ji vézt přes hranice a ještě neumí finsky tak dobře, aby jí rozuměla.

Po slavnostní večeři na závěr kurzu jdou všichni na diskotéku. Ilona se tam seznámí s třemi místními mladíky. "S tím snědým se nebav, je to hlupák. Laponec!" posmívají se dva druhý, ale Ilonu nejvíc zajímá právě on, ten třetí. Tancují spolu, procházejí se v bílé letní noci a líbají se. K ničemu dalšímu nedojde – na Ilonu doma čeká její kluk.

Česko, 2022

Rusko napadne Ukrajinu. Spousta Čechů chce pomoci zemi, která se provinila jenom tím, že si přála žít podle svého. Ilona je aktivní členka mezinárodního PENklubu. Co může v takové

situaci udělat spisovatel? Napsat na sociální síti ruským spisovatelům, že tahle válka je hrozná, nespravedlivá, nelidská...

Ilona samozřejmě ví, kdo ji začal. Stejně jako mnoho dalších Čechů má z Rusů strach. Z Rusáků.

Ale také ví, že slovo *válka* je prý v Rusku zakázané. Může ho napsat na síti? Nechce ruským spisovatelům způsobit problémy. Není jejich vina, že Rusku vládne darebák a zločinec Putin. Nebo za to můžou všichni Rusové?

Telefonát z Helsinek do Prahy, 2025

Ilona napíše knížku pro děti o české holčičce, která se octne v Laponsku. Její maminka tam pracuje jako zvěrolékařka. Holčička ji hledá a s pomocí soba, rysa, myšáka, rosomáka, dvou medvědů a malého kluka, který patří k podzemním lidem, maminku najde.

Po nějaké době Iloně zazvoní telefon. Volá finský nakladatel. Knižka ho zaujala a rád by ji vydal.

"To je skvělá zpráva!" Ilona se šťastně usmívá.

"Mám jenom dvě otázky," pokračuje nakladatel trochu váhavě.

"Jaké?"

"Používáte slova laponský a Laponci. Ve Finsku je vnímáme jako nekorektní. Můžeme je překládat jako sámský a Sámové?"

"To jsem nevěděla. Samozřejmě je můžete změnit, nemám s tím problém," odpoví Ilona a vzpomene si na snědého mladíka z Oulu. Třeba si její knížku přečte...

"A pak ještě jedna věc. Dokážete si představit, že by v knížce místo maminky a tatínka byly dvě maminky? Nebo dva tatínkové?"

"Ale proč?"

"Protože v takovém případě bych mohl na vydání knihy dostat grant od jedné mezinárodní organizace."

Ilona může s návrhem souhlasit, nebo odmítnout. Proti rodině se dvěma maminkami nebo dvěma tatínky nic nemá – ale není to její rodina. Jenže když neudělá z maminky tatínka nebo z tatínka maminku, knížka ve Finsku možná nevyjde a kluk, kterého potkala kdysi dávno v Oulu, si ji nepřečte.

Ani v jednom případě nehrozí Iloně vězení, nestane se žádná tragédie.

Je skvělé žít ve svobodném světě, kde se můžeme a musíme rozhodovat.